

Ja en el P. Val., es troba en quantitat creixent. En les meves enq. locals vaig recollir un *Algar* a Cocentaina, tres *L'Algar* en el Maestrat, i cinc en les zones de més enllà del Xúquer. SSiv. cita sengles *Algar* antics (ultra els que detallaré): un prop de Paterna i dos prop de Cullera.

Algar mun. del Camp de Morvedre, que fóra millor denominar oficialment *Algar de Palància* com s'ha fet des d'antic, per evitar confusions (SGuarner, que tenia una estranya mania, bastant arbitrària, contra el nom *Palància*, pretén que aquest municipi s'anomeni *Algar* ras i curt, confusionàriament, com si fos lloc únic d'aquest nom). Per any a l'arxipr. de Morvedre; SSiv. en dóna cites del S. XIII i XVI. CCandi cita el «Primer Patracol de mi, notari del lloc y varonia de *Algar*» (GGRV, Gen., 638); «orde al justícia de Morvedre que examini --- el lloc de *Algar*» a. 1230 (MtzFdo., Doc. Val. ACA II, 756).

En el Rept. només consta un *Algar* prop de Paterna i Godella (p. 374): «alq. de Godayla nuncupata Losa, juxta *Algar* et subtus Paterna», a. 1238.

El *Castell d'Algar*, prop de Tàrbena i Callosa, consta repetidament, ja l'any 1258, MtzFdo., o. c. I, 111, 551.

Algar citat junt amb Xaló, l'any 1257, MtzFdo., o. c. I, 32.

Prop de Callosa hi ha *L'Algar* (xxxiv, 144.22); és una pda., on hi ha la *Font del Moro* (Salvà, *Callosa* II, 21); «el lugar de *Algar* cerca de Call. y el de Carboneira los donó el rey 17-viii-1249» (o. c. I, 21). També consta en doc. de 1264, MtzFdo., Doc. Val. ACA I, 551.

També n'hi ha a Mallorca. *S'Algar* (pron. *s'algá*) a Estellens (xl, 163.9); *l'algá* a Pollença (xlii, 27.16); *Sa Cova de S'Algar* a Artà (xlIII, 178.12).

En plural *ALGARS* (ultra el de Vandellòs, supra). Citat junt amb Villarrué de les Paülès, en un doc. de 981 (Serrano, *NHRbg.* 434). *Barranc dels Algars* a la Figuera de Falset (xii, 73.5).

Algars veïnat agregat a Batea (Terra Alta): veïnat format per mitja dotzena de cases totes elles habitades i antigues, a 1 k. de la carretera: es pronunciaria *lo gars*, segons Casac. 1920. Tanmateix també se sent *algàs* en els masos dels Ports de Tortosa (1926). A d'altres vaig sentir *lo gás* (o *aná al gás*): a Mequinensa, Nonasp i la Torre del Comte, 1955). D'aquest poblat pren nom el riu Algars, que marca el límit entre la Terra Alta i el Matarranya. El doc. més antic de l'indret anomena el *castrum de Algars* a. 1181, *BHIGg.* B. Ar. II, 111 (i *BABL* II, 415); també en altres docs. de 1281 i 1288 (*Bol.* cit., ib.); «loch de *Algàs*» cens de 1359 (*CoDoACA* XII, 44). En part es refereixen també a l'ermita de Sant Joan d'*Algàs*, molt venerada, com veiem per un testament de 1500 (*Bol.* cit. III, 99).

El nom s'aplicà també tot seguit a la zona de les dues riberes al llarg del riu, i entorn del dit castell i poblat: «Rivo de *Algars*»; poblada a fur de Saragossa per Anfós el Cast, a. 1181 (*Bol.* cit. I 98, II 110). La carta de població l'anomena «riu d'*Algars* i de Batea» (*BABL* II, 415). Fou lloc del Temple donat a poblar

pel comanador de Miravet en l'any 1280 (*Bol.* II, 36).

Però el nom també apareix aplicat des dels primers temps al riu, que, naixent en els Ports de Beseit, baixa al llarg de la partió entre les dues comarques, a desaiugar per la dr. en el Matarranya. Citat junt amb Rasquera l'a. 1153 (MiretS, *TemplH.* 80). «Ribus de *Algars*» 1157, com afrontació d'Alcanyís (*Bol.* II, 156, 202; Nic. Sancho, *Descr. de Alcañiz*, 581); «fluvium de *Algars*» en una altra afr., de 1179 (N. Sancho, p. 570); «fluvium de *Algares*» en perg. orig. de 1179 (*Bol.* cit. II, 273); «rio --- rivum de *Algars*» a. 1181 (*Bol.* III, 185); «el río de *Algàs*» en Zurita, S. XVI (*RFE* xxxIII, 64).

No hi ha dubte que el nom li ve al poblat (d'on després al riu) de les moltes coves que hi ha allí a la vora. Certament res a veure amb *gars*, fitònim (veg. *gars* i *garsó* en *DECat*), com pretén *AlcM*, car aquest altre mot (arrel aràb. *grs*) igual que *garsó* es pronuncia generalment amb *rs* no emmudida; i si vingués d'aquí es trobaria *rç* o *rz* en les mencions medievals, contra el que hem exemplificat abundantment.

Per a un compost important i antic, veg. *Garmoi-xent* (E. T. C. I, 268), que esperem exposar amb detalls s. v. G-. És sabut i elemental (encara que ho ignori el Prof. G. Colom) que tot mot aràbic ha d'anar sense l'article *al-* en «estat constructe» (o sigui en compostos).

L'àr. *gâr* 'cova' va passar també a la toponímia cast. i a la portuguesa (per a aquesta veg. David Lopes, *RLus.* xxiv, 260), on en part ha passat també a designar 'barranc'. I també al bearnès, on trobem *Augà* mun. al N. de Pau (*Algar* S. XI, *Augar* S. XIII); PRaymond, *Di. To. BPyr.*, en troba també molts altres en les formes *Les Augas*, *L'Augà*, o bé aglutinat amb l'article *Laugà*, des de 1385; en total n'hi compto més de deu casos.

L'Angali pda. d'Albocàsser i una altra a Nules (xxix, 91.18 i 183.25) i *La Engalia* a Cabanes de l'Arc (xxix, 121.20) és versemblant que resultin d'*al-gâri*, *-riya*, derivats nisba de *gâr* 'cova', entenen 'lloc encovtat o encofurnat', amb la neutralització *r/l* en la pron. dels moriscos, i llavors dissim. *l-l* > *n-l*. Cf. *Rafalgari*.

D'un derivat aràbic *muğâra* 'caverna, gruta' en un doc. de la costa de Ponent de Bna.: «in tº castri Erapruniani, in locum q. v. ad ipsa *Almugara*» a. 1127 (*Cart.* de St. Cugat III, 81); *RMa* 245.7 en dóna variant *magâra* «antrum».

¹ = *barquera* 'camp posseït en privat' (*DECat*).

ALGARRA, Cresta i planet d'*Algarra*, en terme de Montesa (xxxii, 57.22). Més important és el poble cast. d'*Algarra*, a l'E. de Cuenca, poc al SO. del *Rincon de Ademuz*: potser, doncs, és mot succedani del cast., encara que la llunyania considerable ens en faci dubtar. Segons Asín, d'un adj. àr. *gârrâ* «(la) blanca», que és el fem. de *'ağarr*. No és el mot corrent per dir això (que és *'âbyad/bâida*; de tota manera *garr* és una arrel aràbiga que amb el sentit de 'ser blanc', 'brillar de lluny', 'ser noble i bell' apareix molt descabdellada